

Nederlandse samenvatting

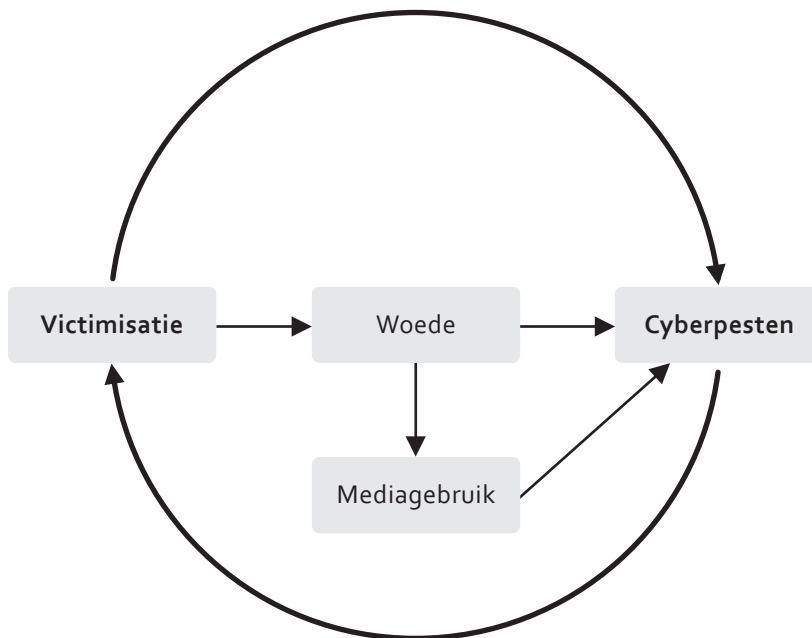
Het onderzoek in dit proefschrift gaat over hoe slachtoffers van pesters zelf cyberpester worden. Cyberpesten is pesten dat online plaatsvindt, bijvoorbeeld via de computer of een smartphone. Hierbij kunt u denken aan een meisje dat via Twitter of Facebook wordt uitgescholden. Of bijvoorbeeld een jongen die op school in elkaar geslagen wordt, wat wordt opgenomen en vervolgens op YouTube geplaatst wordt (deze vorm van cyberpesten wordt *happy slapping* genoemd). Maar het is ook cyberpesten wanneer een meisje haar vriendje in vertrouwen een naaktfoto stuurt, welke vervolgens online verspreid wordt. Volgens onderzoek is 10-40% van de jongeren wel eens slachtoffer geworden van cyberpesten (Kowalski, Giumetti, Schroeder, & Lattanner, 2014) en gemiddeld heeft 17% wel eens een ander gecyberpest (Hinduja & Patchin, 2012; Modecki et al., 2014). Verder ziet één op de drie jongeren wel eens dat een ander gecyberpest wordt (Jones, Mitchell, & Turner, 2015; Van Cleemput, Vandebosch, & Pabian, 2014).

Er bestaat een sterk verband tussen offline (of traditioneel) pesten en online (of cyber-) pesten (zie bijvoorbeeld Wong, Chan, & Cheng, 2014 en Wright & Li, 2012). Onderzoek laat bijvoorbeeld zien dat jongeren die op het schoolplein of in de klas gepest worden ook online slachtoffer zijn van pestgedrag, en dus gecyberpest worden (Kowalski et al., 2014; Modecki et al., 2014; Slonje et al., 2013). Daarnaast is aangetoond dat jongeren die gepest worden vaak zelf gaan cyberpesten (zie bijvoorbeeld Ak, Özdemir, & Kuzucu, 2015; Kowalski, Morgan, & Limber, 2012; Wong, Chan, & Cheng, 2014; Wright & Li, 2012, 2013; Yilmaz, 2011). Dit is opvallend, want je zou denken dat slachtoffers van pesten weten hoe kwetsend pesten kan zijn en dat ze dit een ander niet aan willen doen. Het doel van het onderzoek in dit proefschrift is dan ook om te achterhalen waarom gepeste jongeren gaan cyberpesten.

Dit proefschrift draagt bij aan de wetenschappelijke literatuur over cyberpesten door te onderzoeken welke processen ten grondslag liggen aan de relatie tussen gepest worden en zelf gaan cyberpesten. Veel onderzoek naar cyberpestgedrag is beschrijvend van aard (bijvoorbeeld: hoe vaak komt cyberpesten voor? Cyberpesten jongens vaker dan meisjes? Zie de inleiding van dit proefschrift, **hoofdstuk 1**). Er bestaat daarentegen nog weinig theorievorming over cyberpesten. In dit proefschrift is een begin gemaakt met het vullen van deze

leemte door een theoretisch model over de onderliggende mechanismen in het cyberpesten te ontwerpen en empirisch te toetsen. Daarmee wordt beoogd de belangrijke vraag 'waarom gepeste jongeren zelf gaan cyberpesten' te beantwoorden.

Op basis van eerdere onderzoeksresultaten hebben we een theoretisch model geformuleerd, genaamd het *Cyclic Process Model*. Met het *Cyclic Process Model* wordt verondersteld dat de relatie tussen gepest worden (ook wel victimisatie genoemd) en cyberpesten onder andere verklaard kan worden door twee belangrijke variabelen, namelijk door woede en het mediagebruik van een jongere (zie Figuur 1).

Figuur 1. Het Cyclic Process Model

Eerder onderzoek toonde aan dat een jongere die gepest wordt, boos en gefrustreerd raakt (Hay et al., 2010; Lonigro et al., 2014; Ortega, Elipe, Mora-Merchán, Calmaestra, & Vega, 2009). Ook blijkt dat jongeren die boos zijn een verhoogde kans hebben om te gaan cyberpesten (Gradinger, Strohmeier,

Schiller, Stefanek, & Spiel, 2012; Lonigro et al., 2014; Patchin & Hinduja, 2010). We veronderstelden dan ook dat gepeste jongeren boos en gefrustreerd zullen raken en hierdoor zullen gaan cyberpesten. Ten tweede veronderstelden we dat het mediagebruik van een jongere belangrijk is in dit proces. Jongeren die boos zijn vertonen vaak een verhoogde aantrekkingskracht tot media waarin asociaal gedrag vertoond wordt, wat ertoe leidt dat ze hun morele drempel ten aanzien van antisociaal en risicogedrag verlagen (bijvoorbeeld Plaisier & Konijn, 2013). We veronderstelden dat jongeren die gepest worden, mede door hun woede, een verhoogd gebruik zullen hebben van media waarin antisociaal en normoverschrijdend gedrag te zien is (zoals vechten, schelden, grof over seks praten). Ook vermoedden we dat dit mediagebruik ervoor zal zorgen dat deze jongeren zelf normoverschrijdend gedrag gaan vertonen, zoals in dit geval cyberpesten. Deze laatste veronderstelling baseerden we op de *Social Cognitive Theory* (Bandura, 2001) en de *Downward Spiral Model* (Slater et al., 2003), welke beide stellen dat mensen gedrag overnemen dat ze zien in de media. De resultaten van het onderzoek, zoals beschreven in dit proefschrift, bevestigden onze vermoedens en lieten zien dat gepeste jongeren zelf gaan cyberpesten omdat ze boos zijn en dat dit proces versterkt wordt als ze vaak naar media kijken waarin asociaal en normoverschrijdend gedrag vertoond wordt. Deze jongeren komen terecht in een vicieuze cirkel, aangezien cyberpesters vaak weer zelf gepest worden, waardoor al deze processen opnieuw plaatsvinden. Hieronder bespreken we stap voor stap op basis van welke studies we tot deze conclusie zijn gekomen.

Voorafgaand aan het toetsen van het *Cyclic Process Model* hebben we een meetinstrument ontwikkeld om te meten hoe vaak jongeren kijken naar media waarin asociaal, normoverschrijdend en risicogedrag wordt vertoond. Centraal in het onderzoek staat namelijk de vraag in hoeverre het mediagebruik van de jongeren bijdraagt aan het proces van pesten en gepest worden. In **hoofdstuk 2** van dit proefschrift wordt de ontwikkeling van dit meetinstrument besproken en hoe we de validiteit en betrouwbaarheid hebben vastgesteld. Tot nu toe zijn meetinstrumenten die mediagebruik meten op te delen in twee soorten meetinstrumenten: de instrumenten die de frequentie van mediagebruik meten en de instrumenten die de inhoud van mediagebruik meten. Echter, het is niet voldoende om te weten hoe vaak een jongere bijvoorbeeld op internet zit: het is daarnaast van belang om te weten wat deze jongere dan precies ziet op het internet. Met de Content-based Media Exposure Scale (C-ME) hebben

we een instrument ontwikkeld dat zowel de frequentie als de inhoud van het mediagebruik meet. De C-ME hebben we uitvoerig getest onder meer dan 2000 respondenten en het instrument bleek zowel betrouwbaar als valide. Hierdoor waren we in staat om te meten hoe vaak een jongere in de media (TV/internet/films/videogames/et cetera) gedragingen zien die antisociaal, normoverschrijdend of risicovol zijn.

Om het *Cyclic Process Model* te kunnen toetsen, hebben we verschillende studies uitgevoerd. Eerst is het model getoetst in een zogenaamde cross-sectionele studie onder 892 jongeren. De resultaten van deze studie toonden aan dat de veronderstelde verbanden in het model klopten (zie **hoofdstuk 3**). Dit gaf aanleiding om de causale verbanden van het *Cyclic Process Model* verder uit te diepen. Daarvoor hebben we longitudinale data verzameld: een schooljaar lang hebben we 1005 jongeren gevolgd en op drie momenten gemeten hoe vaak zij gepest werden, boos werden, naar media keken waarin antisociaal gedrag vertoond wordt, en cyberpesten. Analyses van deze longitudinale data wees uit dat veel gepeste jongeren eerst boos worden, vervolgens naar media gaan kijken waarin asociaal gedrag vertoond wordt, en daarna zelf gaan cyberpesten (zie **hoofdstuk 4**). Zowel met de cross-sectionele als met de longitudinale studie vonden we daarmee empirisch bewijs voor het *Cyclic Process Model*.

Vervolgens hebben we de relatie tussen mediagebruik en cyberpesten verder uitgediept, waarbij we gebruik maakten van de longitudinale data. We zagen hierbij dat jongeren die vaak naar media kijken waarin asociaal of normoverschrijdend gedrag vertoond wordt meer cyberpesten dan jongeren die hier niet vaak naar kijken. Daarnaast bleek dat het cyberpestgedrag van deze jongeren die vaak naar dit type media kijken in de loop van een schooljaar zelfs nog verder stijgt (zie **hoofdstuk 5**). Dit onderstreept de belangrijke rol die media speelt in het cyberpestgedrag van jongeren.

Nadat we empirisch bewijs vonden voor het *Cyclic Process Model* hebben we onderzocht of alle gepeste jongeren deze processen doormaken of dat sommige gepeste jongeren kwetsbaarder zijn dan anderen. Specifiek hebben we onderzocht of het verschil maakt hoe een jongere met zijn of haar woede omgaat (zie **hoofdstuk 6**). Om deze vraag te kunnen beantwoorden, analyseerden we de longitudinale data. We vonden dat jongeren die op een negatieve manier met hun woede omgaan eerder geneigd zijn te gaan cyberpesten dan jongeren

die een positieve draai geven aan hun woede. Concreter: jongeren die zichzelf of anderen de schuld geven of continu blijven denken aan wat er gebeurd is, zijn geneigd meer te cyberpesten dan jongeren die proberen van de situatie te leren of die de situatie accepteren. Dit geeft aan dat het belangrijk is om jongeren te leren hoe ze op een gezonde, constructieve manier met hun woede om kunnen gaan.

Een uitgebreide omschrijving van de conclusies zijn te vinden in **hoofdstuk 7**, waarin de algemene conclusies worden gevolgd door de theoretische implicaties van dit onderzoek. Een relevante implicatie van onze bevindingen voor de theorievorming over cyberpesten is de belangrijke rol die emoties, hier woede en frustratie, spelen in cyberpestgedrag. Ons onderzoek toonde aan dat gepeste jongeren woede ervaren en dat zij vanuit die woede een voorkeur krijgen voor media waarin asociaal en normoverschrijdend gedrag vertoond wordt, met alle gevolgen van dien voor het cyberpesten. Een belangrijke vraag die hierbij op komt is waarom boze jongeren zulk een aantrekkingskracht voelen tot dit type media. Daarnaast toonde ons onderzoek aan hoe het kijken naar media waarin asociaal gedrag vertoond wordt effect kan hebben op het cyberpestgedrag van een jongere. Een vraag voor vervolgonderzoek is of het kijken naar media waarin prosociaal gedrag vertoond wordt (zoals een ander helpen, een ander troosten, verliefd zijn, et cetera) zou kunnen samenhangen met minder cyberpestgedrag. Bijvoorbeeld, als een jongere vaak kijkt naar media waarin mensen iets positiefs voor een ander doen, zou dit ertoe leiden dat deze jongere minder cyberpest en wellicht eerder geneigd is om op te komen voor slachtoffers van (cyber)pestgedrag?

In hoofdstuk 7 wordt ook besproken tegen welke methodologische beperkingen we in dit onderzoek aanliepen. Een belangrijke beperking van ons onderzoek is dat het lastig is om te meten hoe vaak een jongere cyberpest. Om cyberpesten te meten hebben we een zogenaamd *self-report* meetinstrument gebruikt, waarbij we de jongeren acht verschillende vragen voorlegden. Deze vragen varieerden van "Hoe vaak stuur je dreigende of beledigende berichtjes via mail of je mobiele telefoon?" tot "Hoe vaak zet je kwetsende foto's van klasgenoten op internet?". Ondanks dat we aan onze respondenten benadrukten dat hun antwoorden anoniem waren en dat het belangrijk was dat zij eerlijk antwoord gaven, kunnen we ons voorstellen dat het moeilijk is om toe te geven dat je een ander pest en dat sommige jongeren wellicht geneigd waren om sociaal wenselijk

te antwoorden door te zeggen dat ze dergelijk gedrag nooit vertoonden. Dit zou kunnen leiden tot een onderschatting van de werkelijke cyberpestscores. Dit probleem van het meten van cyberpesten is iets waar veel onderzoekers naar cyberpestgedrag tegenaan lopen (Dehue, Bolman, & Völlink, 2008; Gradinger, Strohmeier, Schiller, Stefanek, & Spiel, 2012; Kowalski & Limber, 2007; Schoffstall & Cohen, 2011; Walrave & Heirman, 2011). Echter, zelfs met een mogelijke onderschatting van de werkelijke cyberpestscores vonden we empirisch bewijs voor het *Cyclic Process Model*, wat de vraag oproept of de daadwerkelijke verbanden misschien zelfs nog sterker zijn.

Het onderzoek beschreven in dit proefschrift levert belangrijke informatie op voor het ontwikkelen van interventieprogramma's tegen cyberpesten. Ons onderzoek toont aan hoe gepeste jongeren in een vicieuze cirkel terecht komen van gepest worden, cyberpesten en weer gepest worden. Een belangrijke vraag is hoe deze cirkel verbroken kan worden. In hoofdstuk 7 bespreken we verschillende mogelijkheden waarop interventieprogramma's hierin een rol kunnen spelen. Zo blijkt uit ons onderzoek dat het cruciaal is hoe een jongere met zijn of haar woede en frustratie omgaat (zie hoofdstuk 6). Jongeren die zichzelf of anderen de schuld geven of blijven "hangen" in hun woede, cyberpesten meer dan jongeren die de situatie accepteren, er proberen van te leren of de situatie in perspectief proberen te zien. Hieruit blijkt dat het belangrijk is om jongeren te leren op een gezonde, constructieve manier met hun woede en frustratie om te gaan en dat vervolgonderzoek nodig is om te zien wat op dit gebied gedaan kan worden.

In de **Appendix** bij dit proefschrift wordt kort omschreven wat het *Cyclic Process Model* precies inhoudt en staan adviezen voor ouders en onderwijzers. Zo is het belangrijk om goed naar jongeren te luisteren en ervoor te zorgen dat zij zich veilig genoeg voelen om het te vertellen als zij gepest worden. Wat hier bijvoorbeeld aan kan bijdragen is een positief schoolklimaat, waarin jongeren zich gehoord en veilig voelen. Onderzoek toont aan dat een positief schoolklimaat cruciaal is voor het welbevinden van jongeren en dat het zelfs kan bijdragen aan een verlaging van cyberpestgedrag (Hinduja & Patchin, 2012).

Samenvattend toont het onderzoek beschreven in dit proefschrift aan hoe gepeste jongeren zelf cyberpester zouden kunnen worden. Het *Cyclic Process Model* beschrijft hoe gepeste jongeren negatieve emoties, zoals woede en frustratie, ervaren. Door afleiding te zoeken in media waarin asociaal en normoverschrijdend gedrag vertoond wordt, lopen zij het risico om te gaan cyberpesten. Dit lost niks op, aangezien cyberpesters vaak zelf weer slachtoffer worden van pestgedrag. De resultaten uit dit onderzoek laten zien dat in dit proces een belangrijke rol is weggelegd voor het kijken naar media waarin asociaal en normoverschrijdend gedrag vertoond wordt. Het *Cyclic Process Model* is het eerste theoretisch model dat mediagebruik als een verklarende factor voor cyberpesten beschrijft. Het *Cyclic Process Model* laat zien welke processen ten grondslag liggen aan cyberpesten en hoe dit zich over de tijd ontwikkelt. Hiermee brengt dit onderzoek ons een stap dichterbij in onze kennis over cyberpesters en slachtoffers, welke in veel gevallen één en dezelfde persoon zijn.